

Om de twee maanden brengt de Federatie Welstand een elektronische nieuwsbrief uit met relevante berichten over welstands- en monumentenzorg en ruimtelijke kwaliteit. U kunt ook nieuws insturen, zodat dit eventueel opgenomen kan worden in de nieuwsbrief. Stuur hiervoor uw berichten naar gtc@fw.nl.

Berichten uit de Federatie Welstand

De nieuwe mantra: Op basis van vertrouwen (opiniebijdrage)

Zaken regelen of juist niet regelen 'op basis van vertrouwen' is de nieuwe mantra van dit tijdsgewricht dat in het teken staat van deregulering. In elk beleidsplan van welk bestuurlijk gremium ook wordt het vertrouwen in elkaar benadrukt; er is slechts onderling vertrouwen nodig en alles komt vanzelf goed, daar zijn geen regels voor nodig. In Eindhoven wil de wethouder welstand afschaffen, omdat zij er vertrouwen in heeft dat burgers dit willen en er ook op vertrouwt dat burgers zichzelf verantwoordelijk zullen achten voor de ruimtelijke kwaliteit van hun omgeving. In *Architectuur Nu!*, het zojuist verschenen ambitedocument van het College van Rijksadviseurs, wordt het beeldkwaliteitplan geschaard onder de 'stringente eisen vooraf die onvoldoende ruimte laten om de ontwerpogave creatief te benaderen'. Als het proces goed georganiseerd is, 'op basis van vertrouwen', krijg je de meest creatieve oplossingen, aldus *Architectuur Nu!*

De weerzin tegen regels, die als uiterst knellend worden ervaren, neemt een steeds curieuzere vlucht en lijkt nu zelfs verstandige mensen mee te sleuren. Hoewel we het volkomen met elkaar eens kunnen zijn dat praktische regels soms te ver gaan, of tegenstrijdig zijn, of elkaar overlappen, wil dit nog niet zeggen dat je de boel maar moet afschaffen. In dit geval is het slechts een kwestie van goed tuinieren, om de inconsistenties door een historische stapeling of uitbreiding van regelgeving te ontmaskeren en zo terug te kunnen keren naar de overzichtelijkheid van de basis.

Maar er zijn daarnaast ook regels in de zin van uniforme afspraken die het (gewenste) maatschappelijk verkeer regelen; ze moeten voor iedereen gelijkelijk gelden en mogen niet misbruikt worden voor een korte-termijn opwelling. Een deel van deze regels heeft ermee van doen dat mensen elkaar niet onnodig in de weg zitten, dat iemand zijn territorium niet uitbreidt ten koste van de ander. Het vergt tegenwoordig moed om het bestaan van dit type regels in het belang van het collectief te verdedigen. Maar we zijn beter af met een paar stevige regels, dan met zoiets vaags en ongedefinieerd als dat vertrouwen. (GtC)

Ingezonden

Gevelreiniging en 'voegherstel': een gevaar voor gevels

Tegenwoordig lijkt men de natuurlijke veroudering van gevels niet meer te accepteren. Gevelreiniging is erg populair, bij (grotere) renovatieprojecten is het een vrij gangbare behandeling geworden. Vaak ook neemt men de gelegenheid te baat om het voegwerk, dat meestal nog in goede conditie is, integraal te vervangen door een liefst sprekende voeg. De gevels worden door de behandelingen fris en kunnen, althans zo denkt men, er weer lange tijd tegenaan.

Helaas heeft deze onnodige poetswoede (reiniging is zelden technisch noodzakelijk) een keerzijde. Feit is dat bij vrijwel alle gekozen reinigingsmethoden (ernstige) schade aan gevels kan ontstaan. De bakhuid van bakstenen gaat meestal kapot, wat betekent dat weer en wind sneller invloed krijgen op de stenen zodat deze gemakkelijker afbrokkelen. De stenen worden door de reiniging ook ruwer, waardoor ze vaak sneller en dieper vervuilen: veel gevels zijn binnen enkele decennia weer vies.

Ook het vervangen van voegwerk kan veel schade aanrichten. Zo gebruiken veel gevelbedrijven te grove middelen om de voegen uit te slijpen, waardoor de stenen schade oplopen. De moderne voeg is meestal ook niet goed verenigbaar met de samenstelling van het oudere metselwerk. Kalkmortelvoegen worden bijvoorbeeld vervangen door cementvoegen. Deze zijn vaak te star, waardoor de nieuwe voeg niet goed aan het oude metselwerk hecht en de voeg onder andere zijn waterkerende functie niet goed kan vervullen. Daarnaast kunnen er, vooral bij portlandcement, chemische reacties optreden, die ernstige schade aan het metselwerk veroorzaken. Voor deugdelijk werk moeten de samenstelling en hardheid van de voeg zijn aangepast aan het bestaande metselwerk.

Reiniging en vervanging van voegwerk, vaak eufemistisch aangeduid als 'voegherstel', kunnen niet alleen veel schade veroorzaken; ook hebben ze meestal een dramatische impact op het gevelbeeld. Het metselwerk verliest door de reiniging veel van zijn oorspronkelijke uitstraling; het komt zelfs voor dat glazuurlagen volledig van stenen verdwijnen! Bijkomend probleem is dat bij de reiniging van slechts een pand van een ensemble, het ensemble visueel uiteenvalt. Door het mechanisch uitslijpen van de oude voegen worden de nieuwe voegen meestal breder. Het gebruik van verkeerde materialen, bijvoorbeeld grijs cement in plaats van een crèmekleurige kalkmortel, en een keuze voor een andere voeg – veel snijvoegen worden bijvoorbeeld vervangen door knipvoegen – kunnen een (historische) gevel eveneens blijvend verminken.

Om de ontstane (vocht)schade op te vangen wordt na het reinigen vaak een waterwerende laag, een zogenaamde hydrofobeerlaag, op de gevel aangebracht. Dit doet meestal ook meer kwaad dan goed. De meeste hydrofobeermiddelen zijn weliswaar ademend, maar belemmeren toch het vochttransport door een gevel. Water dat vanuit een pand in de winter in de gevel komt kan er moeilijker uit, waardoor de kans op vorstschade wordt vergroot. Daarnaast kan zoutophoping ontstaan achter de hydrofobeerlaag, door zouten die uit het metselwerk zijn opgelost en bij verdamping achterblijven. Veelvuldig komt het voor dat de stenen achter een hydrofobeerlaag kapot worden gedrukt.

Ondanks de door reiniging en 'voegherstel' veroorzaakte schade gaan nog zeer veel particulieren, ontwikkelaars en corporaties, deels uit onwetendheid, over tot het reinigen van hun eigendom. Men vertrouwt bij de keuze voor de behandeling vaak op de adviezen van mensen die aan het werk verdienen. Een onafhankelijke voorlichting over de gevaren ontbreekt. *Heemschut* pleit voor meer aandacht voor deze problematiek. Overheden zouden burgers meer moeten voorlichten over de risico's. Ook dient beter gecommuniceerd te worden dat deze behandeling bij monumenten vergunningplichtig is. Er worden

namelijk nog steeds, mogelijk eveneens uit onwetendheid, monumenten illegaal door deze werkzaamheden aangetast. Voor welstandscommissies en monumentenzorgers ligt er een belangrijke taak. Goed toegankelijke informatie is noodzakelijk. Deze dient ook proactief verspreid te worden. Denkbaar is bijvoorbeeld dat de welstandscommissies gezamenlijk een campagne over dit onderwerp opzetten. Naast voorlichting is meer nodig. Zo dienen de subsidies die in een aantal gemeenten nog beschikbaar zijn voor deze behandelingen, veelal in het kader van stedelijke vernieuwing, te verdwijnen. Ook pleit *Heemschut* voor het vergunningplichtig maken van deze werkzaamheden voor niet-beschermd panden. Gezien de grote schade die de behandelingen kunnen aanrichten en de grote gevolgen die ze hebben voor het stadsbeeld, is dat een noodzakelijke stap.

Norman Vervat, Erfgoedvereniging Heemschut

Voor meer informatie: vervat2000@yahoo.com

Cursusaanbod door de Federatie Welstand

Meer weten over welstand? Volg een van onze interessante cursussen!

Training Schriftelijk Welstandsadvies

In welstandsnota's wordt een juridisch kader gesteld met behulp waarvan bouwplannen volgens

algemene, gebiedsgerichte en objectgerichte criteria worden beoordeeld. De meeste plannen kunnen volgens de criteria van de nota worden afgetikt. Daarnaast kunnen commissies de planindieners collegiaal advies geven om het plan op bepaalde punten nog eens te herzien. Hoe formuleer je zo'n advies, hoe zorg je dat het juridisch steekhoudend is en zo begrijpelijk dat er geen misverstanden kunnen ontstaan? De training die de Federatie aanbiedt, richt zich zowel op de juridische formuleringen uit de nota als op de helderheid en stijlvastheid van het advies. Krukkige zinnen zorgen er immers voor dat een advies voor meer interpretaties vatbaar is. Aan de hand van casestudies wordt er gekeken naar helder en consequent taalgebruik in de verslaglegging.

Bijkomend nut van de cursus is dat men van anderen hoort hoe het in andere gemeenten toegaat. Door de grote verscheidenheid aan welstandsnota's (van globaal tot gedetailleerd) en de manier waarop gemeenten ruimtelijke kwaliteit beleidsmatig handen en voeten geven, is een uitwisseling van ervaringen met vakbroeders aan te bevelen. Deze training wordt jaarlijks een tot twee keer gehouden en is bestemd voor commissieleden en secretarissen of plantoetsers.

Bij voldoende belangstelling wordt in het najaar opnieuw een cursus gepland. U kunt zich hiervoor alvast opgeven.

De Federatie Welstand organiseert de cursus/training 'Schriftelijk Welstandsadvies' samen met de Hogeschool Utrecht, faculteit Economie en Management. Voor informatie en/of aanmelding cursus september 2010: telefoon 020 – 412 49 64 of mail Christian Braak, cb@fw.nl

Adviseren over kwaliteit

Het gaat hier om een kennismakingscursus voor commissieleden van welstands-/geïntegreerde commissies, inclusief burgerleden, tevens een opfriscursus voor ambtenaren. De cursus, die meestal tweemaal per jaar wordt gegeven, richt zich vooral op de relatie welstands- / monumentenadvisering in een geïntegreerde commissie, met de daarbij behorende juridische aspecten. Maar ook de verhouding gemeente(politiek) en commissie komt aan bod. Verder zal er aandacht worden besteed aan de laatste stand van zaken rond welstand en monumenten: de recente modernisering van de monumentenzorg en alles wat daarbij komt kijken, zoals de uitbreiding van het vergunningvrije bouwen in rijksaangewezen beschermde stads- en dorpsgezichten, maar ook de toekomst van welstand. Als beide typen advisering naar de Wro worden overgeheveld, wat betekent dit dan voor gemeenten en commissies? Ook de consequenties van de Wabo voor het functioneren van commissies zullen aan de orde komen. Tijdens de cursus is er voldoende tijd om met elkaar ervaringen uit te wisselen.

De najaarsexcursie staat gepland op **dinsdag 20 september in Zaanstad**. In de concurrentiestrijd tussen steden om aantrekkelijke woon- en werkmilieus te bieden, profileert Zaanstad zich door de buurt rond het station te hullen in pseudo 'Zaanse Schans'. **Sjoerd Soeters**, die verantwoordelijk is voor het masterplan van het stationsgebied en er zelf het nieuwe stadskantoor heeft ontworpen, zal een lezing houden over architectuur en de bevordering van identiteit door middel van nieuwe ingrepen. We weten dat kleinschalige historische binnensteden de juiste identiteit bezitten om bewoners en passanten een prettig gevoel te geven, maar hoe pak je dat aan op locaties waar (nog) geen identiteit is?

De cursus op **20 september in Zaanstad** wordt gehouden in het Inntel-hotel, de fameuze stapeling van Zaanse houten huisjes.

Voor deze cursus kunt u zich opgeven bij het Nationaal Restauratie Fonds.

De cursus wordt georganiseerd door de Federatie Welstand samen met Nationaal Restauratiefonds en RCE. De cursus is bestemd voor ambtenaren Bouw- en woningtoezicht en voor leden van welstands-/geïntegreerde commissies. Voor aanmelding: Nationaal Restauratiefonds: cursus@erfgoedindepraktijk, www.erfgoedindepraktijk.nl of telefoon 033 – 25 39 833 (Maartje Voskuilen).

Vacaturebank

De Federatie Welstand beschikt over een vacaturebank. Aanbod van vacatures in gemeentelijke welstandscommissies (voorzitters en leden), maar ook die bij de regionale welstandsorganisaties worden op de website van de Federatie geplaatst. De plaatsing is kosteloos voor leden van de Federatie; voor niet-leden zal een bedrag van 250 euro in rekening worden gebracht. Geef uw vacatures door aan de Federatie Welstand.

Voor aanmelding: telefoon 020 – 412 49 64 of mail info@fw.nl

Nieuws van de leden

- De Vredeman de Vriesprijs werd in 2000 ingesteld door de provincie Friesland, met ondersteuning van het centrum voor architectuur en ruimtelijke kwaliteit ARK, Keunstwurk en Hûs en Hiem. De prijs is elk jaar om en om bestemd voor een architectuur- of een vormgevingsproject. De regionale welstands- en monumentenorganisatie Hûs en Hiem organiseerde de reizende tentoonstelling van 16 uitverkoren projecten van de editie 2010 die gedurende 2011 en 2012 door de provincie zal toeren. Het woon/zorgcomplex Offingaburg in Hallum van TWA architecten kreeg de eerste prijs.
- In Noord-Holland wordt om de twee jaar de Arie Kepplerprijs uitgereikt, een initiatief van de regionale welstands- en monumentenorganisatie WZNH. De prijs bloeide dit jaar als nooit tevoren: er waren over de honderd inzendingen, ten slotte 13 genomineerden, prijzen in de vier categorieën van gerealiseerde gebouwen, gerealiseerde woonhuizen, stedenbouwkundige/landschappelijke plannen en erfgoed, en nog een eervolle vermelding. De prijs is vanzelfsprekend bedoeld om te laten zien dat er in Noord-Holland goed wordt ontworpen en gebouwd, dat er goede opdrachtgevers bezig zijn met goede ontwerpers. Het juryrapport signaleert een trend dat er meer rond en met cultuurhistorie wordt gewerkt, als inspiratiebron of omdat er in de planvorming gebruik wordt gemaakt van bestaande structuren of gebouwen. Verder denkt de jury dat het in 2011 de laatste keer is dat er grote dorpsuitbreidingen zullen worden ingezonden. De prijswinnaars waren: het Ronald McDonald Centre in Amsterdam, ontworpen door Fact Architects, het woonhuis-Min in Bergen aan Zee, ontworpen door Min2 Bouw-Kunst, de herinrichting van de Koemarkt in Purmerend, naar ontwerp van MTD landschapsarchitecten en de verbouwing/uitbreiding van de Kramerschool in Amsterdam, door Kodde architecten/Martijn van der Heyde architect. Heren 5 architecten kreeg een eervolle vermelding voor woningbouwprojecten in Amsterdam en Laren.

Overig nieuws

- Het ministerie van Infrastructuur en Ruimte organiseert een aantal informatieve bijeenkomsten als grondslag voor de inspraak op de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR), die acht bestaande beleidsnota's gaat vervangen. De inspraakperiode duurt van 3 augustus tot en met 13 september. De bijeenkomsten, waar behalve de structuurvisie ook informatie wordt verstrekt over het planMER en de Amvb Ruimte, worden gehouden op: 25 augustus (Den Haag, ministerie I en M), 30 augustus (Zwolle, Provinciehuis), 1 september (Eindhoven, Gemeentehuis), 6 september (Haarlem, Provinciehuis) en 8 september (Groningen, Provinciehuis). Men kan zich voor deze bijeenkomsten, die van 19.00 – 21.00 uur duren, opgeven via: postbus.svir@minvrom.nl.
- Het rapport *Architectuur Nu!* van het College van Rijksadviseurs is uitgekomen op het moment dat de rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol het stokje overdroeg aan de nieuwe rijksbouwmeester Frits van Dongen. *Architectuur Nu!*, aldus de samenstellers, moeten we zien als een opstap naar een nieuwe Architectuurnota; het is een lijst met punten die aandacht nodig hebben in het komend rijksbeleid en in een volwaardige nota verder moeten worden uitgewerkt. Het 'ambitiedocument' is daarmee vooral een pas-op-de-plaats document, wat je je wel kunt voorstellen in deze lastige tijd van bezuinigingen en inkrimpingen. De aandachtsvelden die benoemd worden, zijn meest al in staand beleid geïntegreerd. Het doet geen kwaad ze nog eens op een rij te zetten: energietransitie, duurzaamheid, landelijk gebied, krimp, water, enz. Thema's als herbestemming en een stimulering van het vak stedenbouw zijn ook bekend. Voor wat betreft het onderwijs en beroepservaring wordt een aantal voorzichtige suggesties gedaan. Ontwerp of ontwerpend onderzoek wordt telkens opgevoerd als de noodzakelijke, bindende factor om genoemde onderwerpen en thema's op de juiste manier te kunnen aanpakken. Maar *Architectuur Nu!* sprankelt niet en daagt onvoldoende uit. Die rol is hopelijk weggelegd voor de nieuwe Architectuurnota.
Zie: www.collegevanrijksadviseurs.nl/fileadmin/cra.../ArchitectuurNu!
- Eric Luiten, de provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit in de provincie Zuid-Holland, schreef dit voorjaar een advies over de randen van steden en dorpen in Zuid-Holland. In *De onbebouwde kom* beschrijft hij de effecten van een (historisch?) rijksbeleid, waarbij stad en land als streng te begrenzen entiteiten worden opgevat. Dit idee (het is nog steeds niet duidelijk of het een goed idee is of een idee-fixe, ook na lezing van dit rapport niet) heeft tot en met het rode-

contourenbeleid van minister Pronk standgehouden en hoewel de vijfde nota Ruimtelijke Ordening, waarvoor de rode contour was bedoeld, het nooit tot wetgeving heeft gebracht, is dat beleid wel terecht gekomen in de provinciale streekplannen. Om de dorpen liggen dus strepen getrokken die een belemmering vormen voor hun expansie, tot het moment dat krimp een landelijk item werd. Volgens Luiten zijn de contouren obsoleet en moeten we daar vanaf. Het moet mogelijk zijn langs oude linten, in buurtschappen, op achtererven en waar maar mogelijk vleksgewijs uit te breiden.

Luiten is niet over een nacht ijs gegaan: hij gaf drie bureaus opdracht onderzoek te doen naar de randenproblematiek: landschapsbureau Lola maakte een stadsrandenatlas, die de grote variëteit aan randen demonstreert; Dorp, Stad & Land analyseerde een aantal dorpsranden en bureau Middelkoop deed ontwerpend onderzoek met mogelijke uitbreidingen voor een serie kernen. Uit het onderzoek van DSL kwam naar voren dat het merendeel van de dorpsranden weinig kwaliteit heeft. Is dit een gevolg van het rode-

contourenbeleid of heeft dit te maken met een gebrek aan stedenbouwkundige deskundigheid bij gemeenten, waardoor de dorpsuitbreidingen worden vergeleken met 'vakken vullen'? Voor de relatie bebouwd – onbebouwd hebben Eric Luiten en Dirk Sijmons destijds een strategie bedacht (zie *Oorden van Onthouding*, 1998) om de randen te categoriseren. Luiten grijpt daarop terug; de kernbegrippen zijn contrast (een harde scheiding tussen stad en land),

contact (een wat minder harde scheiding, een planmatige wederzijdse beïnvloeding komt voor) en contract (vergaande wederzijdse beïnvloeding, stad en land vloeien in elkaar over). Deze drie kernbegrippen koppelt hij telkens handig aan wat er intussen aan overheidsbeleid is geformuleerd. Vervolgens laat hij vier uitwerkingen van deze kernbegrippen zien, geënt op bestaande landschappen zoals de omgeving van Duivenvoorde.

Luiten propageert een 'landschapsinclusieve stadsontwikkeling om het chronische gebrek aan kwaliteit in de randen' te verbeteren. Hij adviseert de drie kernbegrippen contrast, contact en contract als toetsingscriteria in een Provinciale Kwaliteitskaart op te nemen en geen bebouwingsgrenzen aan te geven, als dat niet strikt nodig is. Maar naast de praktische adviezen doet Luiten vooral een beroep op de deskundigheid, verantwoordelijkheid, fatsoenlijkheid en anti-kortademigheid van de overheid – provincie en gemeenten – om goed met de door hem gepropageerde vrijheid om te gaan. Het door Luiten voorgestelde maatwerk voor verstedelijking in het buitengebied werd een aantal jaren geleden door het bureau la4sale nog uitgetekend voor Noord-Holland en door de provincie prompt opgevat als een vrijbrief om in de toekomst het maximale aantal woningen weg te zetten. Zo moet het dus niet. Als de rode contouren er niet meer zijn, moet het geen puinhoop worden, dat vindt ook Luiten (een aantal provincies experimenteert overigens al met de rode contour door die als een elastiek te zien: geven en nemen daar waar het kan). Maar een rode contour is nu eenmaal eenvoudiger te implementeren dan het subtiele, intellectualistische inclusieve landschapsmodel van Luiten. Of die rode contour dus zo'n slecht idee was, is een gewetensvraag.

Zie: www.pazh.nl/media/PDF%20adviezen/De%20onbebouwde%20kom.pdf

Nieuwsberichten en opmerkingen met betrekking tot deze digitale nieuwsbrief kunnen gestuurd worden naar gtc@fw.nl of met contact op met Gerda ten Cate, beleidsmedewerker bij de Federatie Welstand, 020 – 412 49 64. De nieuwsbrief vermeldt berichten; er kunnen geen rechten aan worden ontleend!